

УДК 331.44:656.612

Сорока Олена Михайлівна

старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту
Національного університету «Одеська морська академія»

e-mail: elkazej@rambler.ru

ORCID: 0000–0003–1637–3437

**ШЛЯХИ ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРЬСЬКОГО ТРАНСПОРТУ
ДО ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті на основі теоретичного аналізу визначаються основні шляхи вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців морського транспорту в умовах морського виз, зовнішні та внутрішні умови забезпечення ефективного формування психологічної готовності майбутніх моряків до екстремальних професійно обумовлених ситуацій.

Ключові слова: шляхи та умови формування в умовах виз, психологічна готовність фахівця морського транспорту, екстремальні ситуації, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Завдання підготовки сучасного фахівця морського транспорту із сформованим високим рівнем психологічної готовності до екстремальних ситуацій професійної діяльності є актуальною задачею морської освіти в Україні.

Особливістю морської освіти, підкреслюють дослідники, є те, що вона регламентується не лише вітчизняними, але й обов'язковими нормативними документами Міжнародної морської організації [2; 12]. Зокрема, підготовка фахівців морського транспорту в Україні повинна відповідати вимогам Міжнародної Конвенції по підготовці, дипломуванню моряків та несенню вахти ПДНВ-78/95 (STCW) та Кодексу ПДНВ з Манільськими поправками 2010 р. [9; 13].

Відповідно до вказаних документів, підготовку моряків за вимогами доповненої Конвенції ПДНВ з лютого 2017 року має підтверджувати чинний Сертифікат Конвенції, підкреслює В. Чернявський [12]. Сертифікат свідчить про оволодіння морським спеціалістом в ході його навчання комплексом фахово необхідних компетентностей. Це забезпечує надійність та безпечність професійної діяльності сертифікованого фахівця морського транспорту, можливість його успішного адаптування до умов морської праці, визначає його здатність приймати зважені рішення в екстремальних ситуаціях морської діяльності.

Як наголошує Т. Зайцева [2], аналіз вимог до змісту компетентностей сертифікованого фахівця морського транспорту засвідчив, що нагальним завданням підготовки сучасних морських спеціалістів є забезпечення стресостійкості моряка на основі підвищення рівня його професійної психологічної підготовки. Зокрема важливою складовою даної підготовки ви-

значено необхідність формування високого рівня психологічної готовності фахівців морського транспорту до діяльності в екстремальних ситуаціях професійної діяльності. Для вирішення таких завдань з підвищення якості підготовки сертифікованих фахівців морського транспорту країнам-учасницям Конвенції ПДНВ було визначено завдання найшвидше залучити до підготовки моряків додаткові дієві ресурси — як організаційно-навчальні, так і ресурси внутрішньої сфери особистості моряка — основи активізації людського ресурсу.

Підготовка фахівців морського транспорту, яка розпочалася після 2013 року, повинна здійснюватися за програмами, схваленими відповідно до вимог доповненої Конвенції ПДНВ [12]. Таким чином, сьогодні невідкладним завданням навчальних закладів України, які готують фахівців морського транспорту, є розробка, впровадження та вдосконалення нових освітніх програм підготовки моряків у відповідності до сучасних (доповнених) вимог Міжнародної Конвенції ПДНВ.

Тому задача визначення шляхів та умов ефективного формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності виступає важливою складовою процесу вдосконалення навчальної підготовки сучасних фахівців у морському навчальному закладі та є *актуальною* в умовах сьогодення.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Як свідчать дослідники, зокрема О. Безлуцька, Т. Зайцева, В. Крутецький, В. Оніщук, А. Побідаш, В. Чернявський та ін., морський транспорт є залежним від підготовки компетентних, якісно підготовлених фахівців морського транспорту, здатних забезпечити в екстремальних умовах професійної діяльності безпеку людського життя на морі, морську безпеку, ефективність навігації, захист та збереження морського середовища. Задача формування фахово необхідної психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності займає особливе місце в підготовці фахівців судноводіння та судової енергетики. Дуже часто в екстремальних ситуаціях від готовності до чітких та швидких дій такого фахівця залежить як злагоджена робота всього екіпажу, так і часто — доля екіпажу та всього судна. Однак проблема формування високого рівня психологічної готовності фахівця морського транспорту до екстремальних ситуацій є складним завданням професійної підготовки [2; 12].

За висновками дослідників, зокрема В. Дуліна, М. Корольчука, П. Криворучко, А. Побідаша, А. Страхова та ін., професійна діяльність моряків (фахівців морського транспорту, корабельних спеціалістів) відбувається в екстремальних умовах діяльності та характеризується насиченістю екстремальними ситуаціями. Це обумовлено невід’ємною присутністю в сутнісних характеристиках професійної діяльності моряків умов достатньо високого ризику для життя, що визначається різноманітними екстремальними факторами та їх комплексною взаємодією. Як підкреслює В. Марищук, це викликає в поведінці та процесах саморегуляції фахівця розвиток значних стресових навантажень [8].

У загальному підході, згідно з позицією Є. Клімова, С. Кучеренко, Л. Корнеєвої та ін., формування психологічної готовності до професійної діяльності означає не що інше, як утворення необхідних суб'єктивних умов або якостей особистості, що забезпечують можливість людині свідомо, відповідально та якісно виконувати професійну діяльність. Процес формування психологічної готовності до професійної діяльності визначається як особистісно-професійний розвиток у ході фахової підготовки, становлення при цьому необхідних якостей, установок, фахового досвіду, знань, ставлень та ін., що дає можливість людині усвідомлено здійснювати професійну діяльність. Формування психологічної готовності визначається керованим процесом, ефективність якого підвищується внаслідок активно-го залучення та включення суб'єкта професійного розвитку в навчально-трудова діяльність [3; 5; 7].

Поняття психологічної готовності до професійної діяльності розглядається в контексті психологічної готовності до праці як своєрідного синтезу психологічних феноменів та понять на різних рівнях розвитку професіонала. Психологічна готовність до діяльності розвивається на основі засвоєння загальних та професійних знань, формування вмінь та навичок, удосконалення сформованих професійно важливих якостей особистості [4].

Процес формування психологічної готовності майбутнього фахівця в умовах внз має за своєю суттю складний, багатогранний характер, що відображає всі напрямки й аспекти навчальної, практичної та професійної діяльності, формуючи здатності фахово надійно реалізувати алгоритми професійних дій.

Як відзначає Л. Онуфрієва [10, с. 421–425], підготовка майбутнього фахівця в умовах внз представляє собою складну комплексну освітньо-виховну діяльність на основі методологічно обґрунтованого застосування різноманітних навчально-практичних форм роботи, яка має професійне спрямування та становить собою цілеспрямований скерований процес. Даний процес підготовки має на меті формування особистості майбутнього фахівця, його професійної компетентності (знань, вмінь та навичок), розвиток професійно важливих характеристик та якостей, і як результат — його готовності до професійної діяльності в практичних умовах. Під час навчальної діяльності у внз системою навчальних та розвивальних методів забезпечується професійний та професійно-психологічний розвиток особистості майбутнього фахівця, його саморозвиток, формування професійної самосвідомості та мотивації на основі засадничих цінностей фаху, формування професійної «Я-концепції», що й допомагає студенту стати конкурентоспроможним спеціалістом, здобути якісну професійну освіту.

Необхідно зазначити, що психологічною наукою проблема професійного розвитку майбутнього фахівця розглядається у нерозривній єдності з розвитком особистості як суб'єкта діяльності (Е. Зеєр, Є. Клімов, Л. Литвинова, С. Максименко, В. Рибалка, С. Смірнов та ін.). Професійний розвиток розглядається як складова частина психічного розвитку особистості і визначається як зміна психіки в процесі засвоєння та виконання професійно-освітньої та професійної діяльності. При цьому формуючись як суб'єкт про-

фесійної діяльності, а також формуючи відношення до себе як до активного учасника даного процесу, суб'єкт розвитку (професійного розвитку) розвивається як особистість (Е. Ф. Зеєр). Отже на навчально-професійному етапі підготовки у внз професійне становлення майбутнього фахівця в процесі його професійного навчання виступає як одна з важливих форм розвитку суб'єкта навчання на рівнях розвитку професійної самосвідомості зокрема та самосвідомості в цілому. Процес професійного становлення та розвитку професійної самосвідомості майбутнього фахівця в умовах внз виступає базою формування його психологічної готовності до фахової діяльності.

Постановка завдання. Водночас необхідно відзначити, що проблема підвищення в умовах внз ефективності формування психологічної готовності майбутніх фахівців саме морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності є недостатньо висвітленою в загальній тематиці проблем психологічної готовності до праці. Тому мета даної статті — на основі аналізу проблеми формування психологічної готовності морського фахівця до екстремальних ситуацій професійної діяльності визначення ефективних шляхів та умов забезпечення й удосконалення даного процесу в умовах внз.

Виклад основного матеріалу. В процесі оволодіння у внз майбутньою професією відбувається особистісне зростання та професійний розвиток майбутніх спеціалістів, наголошує Л. Гримак [1]. При цьому ними набуваються професійно важливі знання, вміння та навички, відбуваються трансформації структури самосвідомості майбутнього фахівця, формується професійний аспект його «Я-концепції».

У процесі професійної підготовки в період навчання у внз для професій, що характеризуються наявністю екстремальних умов та ситуацій фахової діяльності, важливу роль відіграє загальна і спеціальна професійно-психологічна підготовка майбутнього спеціаліста. Критерієм його успішної психологічної підготовки виступає сформованість професійно важливих психологічних якостей особистості фахівця, його умінь мобілізувати, спрямувати та використати свої професійні та внутрішньоособистісні можливості ефективної праці, а також свої пізнавальні, комунікативні та інші якості для вирішення фахових задач. Важливим критерієм ефективної психологічної підготовки у внз майбутнього фахівця для діяльності в екстремальних умовах та ситуаціях професійної діяльності є здатність керувати регулювати ступінь психологічної готовності до діяльності у відповідності з професійними обставинами та ситуаціями [5].

Дослідником професійного самовизначення Є. Клімовим [3] проаналізовано особливості процесу особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця в умовах внз з позицій психології професійного самовизначення особистості. Дослідником з'ясовано, що процес особистісно-професійного розвитку передбачає, по-перше, кероване входження людини у професійне середовище в процесі організованого професійного навчання, зокрема в умовах внз та відповідальне засвоєння професійного досвіду у вигляді знань, вмінь та навичок у ході реалізації системи навчальної підготовки внз (зовнішні умови розвитку). Також цей процес передбачає спрямова-

не всією системою підготовки майбутнього фахівця оволодіння при цьому стандартами та цінностями професійної спільноти як основи формування фахової «Я-концепції» тощо. По-друге, процес особистісно-професійного розвитку передбачає активну особистісну «Я-реалізацію» людини як професіонала на основі формування та розвитку професійно-важливого комплексу рис та якостей (внутрішні умови розвитку). Такий комплекс на екстра- та інтроособистісному рівнях забезпечує безперервний відповідальний професійний розвиток та постійний саморозвиток фахівця, активацію його внутрішнього потенціалу на основі підвищення можливостей його аутопсихологічної роботи.

Проведений аналіз проблематики формування в умовах морського в/з психологічної готовності майбутнього фахівця морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності (О. Безлуцька, Л. Гримак, Т. Зайцева, О. Маклаков, В. Оніщук, Ю. Сова, В. Чернявський, Л. Шафран та ін.) дозволив нам сфокусуватися на деяких положеннях щодо того, що:

– формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до діяльності в екстремальних ситуаціях визначає засвоєння особистістю в процесі отримання морської освіти спеціальних психологічних знань, вмінь та навичок щодо способів конструктивного аутопсихологічного сприйняття дійсності. Психологічна готовність до такого сприйняття сприяє вибору оптимально-фахового варіанту реагування на екстремальний характер професійно обумовленої ситуації. Така здатність фахівця морського транспорту виступає чинником забезпечення професійної надійності його дій, його стресостійкості, визначаючи ефективну самокорекцію тривоги та страху перед ймовірними екстремальними ситуаціями професійної діяльності;

– комплексними структурними компонентами психологічної готовності фахівця морського транспорту до діяльності в екстремальних ситуаціях нами визначені: мотиваційно-когнітивний, емоційно-вольовий, операційний. Психологічна готовність до екстремальних професійних ситуацій акумулює в собі елементи майбутньої діяльності, що необхідні для успішного подолання екстремальної ситуації. При цьому така готовність на рівні самокорекції інтропростору особистості фахівця психологічно забезпечує ефективність та компетентність алгоритмів його професійних дій;

– одночасно психологічна готовність до діяльності в умовах екстремальних ситуацій на особистісному рівні забезпечує гнучкість професійного мислення фахівця, його адекватність до динамічності умов діяльності, створює внутрішню потребу в саморозвитку майбутніх моряків впродовж всього життя. Ефективність формування психологічної готовності майбутнього фахівця морського транспорту до діяльності в умовах екстремальних професійних ситуацій може бути забезпечена на основі реалізації інноваційних підходів в сфері психологічної компоненти морської освіти, процесів оновлення змісту та технологій навчання в процесі підготовки майбутніх моряків.

За результатами нашого дослідження робимо висновок, що формування психологічної готовності майбутнього фахівця морського транспорту

до екстремальних ситуацій професійної діяльності в контексті даних положень психолого-педагогічної науки може бути забезпеченим на основі вдосконалення психологічної компетентнісної складової освітніх програм підготовки майбутніх моряків у відповідності до сучасних вимог Міжнародної Конвенції ПДНВ.

Аналіз фахових джерел свідчить, що в з метою формування психологічної готовності майбутніх морських фахівців до діяльності в екстремальних професійних ситуаціях ефективними напрямками психологічного вдосконалення процесу підготовки майбутніх моряків у вчз нами можуть бути визначені такі стратегічні шляхи навчально-практичної роботи, як інтеграція, гуманізація та індивідуалізація. Охарактеризуємо їх:

– *інтеграція* комплексу фундаментальних і спеціальних професійних знань фахівця морського транспорту разом зі спеціальними психологічними знаннями в його підготовці сприяє поглибленню та розширенню взаємозв'язків між фундаментальними, технічними, спеціально-професійними навчальними дисциплінами морської освіти та блоком гуманітарно-психологічної підготовки. Цей процес інтеграції знань відбувається за рахунок реалізації системного підходу до визначення змісту підготовки сучасного фахівця морського транспорту, психологічно готового до екстремальних ситуацій професійної діяльності відповідно до вимог Міжнародної морської організації.

Інтеграція фундаментальних та спеціальних знань як технічної, так і психологічної змістовності забезпечує нелінійність процесу різнорівневої взаємодії особистості майбутнього фахівця морського транспорту з інтелектуально-навчальним, соціальним та професійним середовищем. Така динамічна різнорівневність процесу підготовки майбутнього моряка комплексно формує, гармонізує та спрямовує його особистісно-професійний розвиток. Цей процес визначається як формуванням конструктивних професійних компетентнісних утворень (визначають рівень безпосередньої фахової підготовки), так і розвитком особистісного інтропростору майбутнього фахівця морського транспорту. У цьому внутрішньому просторі особистості фахівця разом із засвоєнням фундаментальних, технічних, спеціально-професійних, соціально-гуманітарних та психологічних знань відбувається формування засадничих цінностей фаху моряка, відповідних соціальних установок, мотиваційної спрямованості, професійної «Я-концепції» фахівця морського транспорту з психологічною готовністю до діяльності в екстремальних ситуаціях тощо.

При цьому необхідно відзначити, що ефективна професійна підготовка фахівця морського транспорту сприяє підвищенню потенціалу надійності професійного морського середовища (підвищення безпеки мореплавства, збереження людського життя на морі, зниження аварійності тощо). Таким чином, вважаємо, що завданнями інтеграції спеціально-психологічних знань із фахово необхідними спеціально-технічними знаннями майбутнього фахівця морського транспорту є підвищення ефективності психологічного забезпечення процесу його особистісно-професійного розвитку в умовах підготовки у вчз. Невід'ємною складовою даного процесу виступає

формування високої психологічної готовності до екстремальних ситуацій професійної діяльності;

– *гуманізація* та гуманітаризація морської освіти (розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця морського транспорту у контексті проблеми цінності людського життя та його охорони на морі, визначення важливості ролі та можливостей особистості морського спеціаліста в процесі вирішення задач екіпажу в умовах екстремальних ситуацій професійної морської діяльності, подолання вузькотехнократичного мислення майбутніх фахівців морського транспорту за рахунок засвоєння комплексу додаткових індивідуально- та соціально-психологічних знань та суб'єкт-суб'єктних підходів, розвиток соціокультурної толерантності на основі психологічних можливостей особистісного розвитку фахівця морського транспорту);

– *індивідуалізація* (впровадження в практику підготовки у ВНЗ майбутніх фахівців морського транспорту принципів особистісно орієнтованого навчання; збільшення числа факультативних курсів з метою засвоєння фахово необхідних психологічних знань та вмій, спрямованих на аутопсихологічну самокорекцію тривоги та страху перед ймовірними екстремальними ситуаціями професійної діяльності; реалізація індивідуальних планів підготовки майбутніх моряків до екстремальних ситуацій професійної діяльності з урахуванням індивідуальних схильностей, якостей, потреб, інтересів та можливостей майбутніх моряків при виборі форм і методів навчання).

Результати проведеного теоретичного дослідження засвідчили, що високий рівень розвитку психологічної готовності майбутнього фахівця морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності забезпечується комплексом зовнішніх та внутрішніх психолого-педагогічних умов, що визначають ефективність процесу його професійної підготовки у ВНЗ.

Доцільно зазначити, що зовнішні умови процесу підготовки майбутнього фахівця характеризують можливість зовнішньої керованості — методологічного, організаційного управління процесом навчання у ВНЗ (процесом навчально-професійної підготовки студентів як майбутніх фахівців). Така зовнішня психолого-педагогічна керованість, як наголошує В. Котов, визначається попереднім моделюванням (педагогічним, психологічним, організаційним тощо) певної системи навчальної діяльності в умовах педагогічного процесу у ВНЗ. Таке зовнішнє моделювання визначає можливості активізації процесів навчання та особистісно-професійного розвитку майбутніх спеціалістів при підготовці у ВНЗ, формування їх готовності до професійної діяльності в різних умовах [6].

Зовнішні психолого-педагогічні умови процесу підготовки майбутнього фахівця в умовах ВНЗ (як умови формування його необхідних особистісно-професійних характеристик) визначаються наперед визначеними формами та методами взаємодії учасників педагогічного процесу, попередньо змодельованим створенням певної системи навчально-розвивальних, пізнавальних та практичних ситуацій. При цьому форми організації психо-

лого-педагогічного процесу визначають зовнішнє обумовлення вираження акту взаємодії учасників даного процесу, наголошують З. Курлянд та інші дослідники. Зовнішні умови можуть бути розглянуті як характеристика методологічного забезпечення в умовах внз системи ефективної навчальної взаємодії «викладач — студент». Дані умови зовнішньо забезпечують педагогічними, психологічними, дидактичними, організаційними та іншими методами умови розвитку пізнавальних процесів у студентів, формування в них знань, умінь, навичок та відповідної системи професійно важливих рис та якостей, формування готовності до фахової діяльності [11, с. 70–75].

Як *зовнішні* психолого-педагогічні умови такого процесу, нами визначаються активні форми індивідуально- та соціально-психологічного навчання у вигляді активних форм когнітивного навчання (лекційно-інформаційний спецкурс за тематикою «Психологія екстремальних ситуацій та її специфіка на морському транспорті» на основі проблемного викладу навчально-розвивального матеріалу та навчального диспуту); комплексу психологічних тренінгів, спрямованих на розвиток екстра- та інтроособистісних компонентів психологічної готовності майбутнього фахівця морського транспорту до екстремальних професійних ситуацій; активна практична діяльність майбутніх моряків в умовах плавальної та технологічної практики, діяльності на тренажерах фахового спрямування; забезпечення «суб'єкт-суб'єктного» позитивно-емоційного клімату навчальної та практичної підготовки, залучення до активної співтворчості в навчальному процесі внз; спеціальним чином організована професійно-психологічна підготовка в умовах інформатизації навчального процесу.

Як *внутрішні* умови формування психологічної готовності майбутнього фахівця морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності в нашому дослідженні виступає особистісний комплекс професійно важливих рис та якостей, а також знань і практичних вмінь та навичок. Такий особистісно-професійний комплекс визначає сформованість у майбутнього фахівця морського транспорту психологічної готовності до діяльності в екстремальних ситуаціях на базі розвитку аутопсихологічної компетентності щодо самокорекції тривоги та страху перед ймовірними екстремальними ситуаціями професійної діяльності.

До внутрішніх, індивідуально-особистісних, умов формування психологічної готовності до професійної діяльності нами також віднесені: рефлексія професійного становлення, аутоідентифікація з позитивними професійними зразками діяльності; активний аутопсихологічний моніторинг внутрішньоособистісних протиріч майбутнього фахівця морського транспорту між досягнутим і необхідним рівнями професійного становлення особистості з точки зору самоконтролю психологічної готовності до діяльності в умовах професійно обумовлених екстремальних ситуацій; аутопсихологічний розвиток потреби у постійному особистісно-професійному самовдосконаленні; розвиток позитивної професійної мотивації майбутнього фахівця морського транспорту.

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновки, що аналіз проблеми формування психологічної готовності майбутніх

фахівців морського транспорту до екстремальних професійних ситуацій засвідчив про те, що: ефективними *шляхами* вдосконалення в умовах внз процесу підготовки майбутніх морських фахівців з високим ступенем психологічної готовності до екстремальних професійних ситуацій можуть бути визначені такі як: інтеграція психологічних та технічних знань морського фаху, гуманізація та індивідуалізація процесу навчально-практичної підготовки майбутніх моряків на основі додаткових психолого-педагогічних підходів.

Психологічна готовність майбутнього фахівця морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності забезпечується комплексом зовнішніх та внутрішніх психолого-педагогічних *умов*, що визначають ефективність процесу його професійної підготовки у внз. Зокрема зовнішніми умовами такого процесу є моделювання та керуваність процесу навчальної підготовки майбутніх морських фахівців комплексом педагогічних, психологічних, організаційних та інших заходів. Основою цього комплексу є застосування активних форм когнітивного навчання на основі проблемного підходу, комплексу психологічних тренінгів, актуалізація аутопсихологічної компетентності майбутнього фахівця морського транспорту в умовах виробничої (плавальної) й технологічної практики та тренажерного навчання.

До внутрішніх умов цього процесу слід віднести: формування особистісного комплексу професійно важливих рис та якостей на базі розвитку аутопсихологічної компетентності фахівця морського транспорту щодо самокорекції тривоги та страху перед ймовірними екстремальними ситуаціями професійної діяльності, аутоідентифікація; аутопсихологічний моніторинг, самоконтроль психологічної готовності до екстремальних ситуацій професійної діяльності, аутопсихологічний розвиток потреби майбутнього морського фахівця у постійному особистісно-професійному самовдосконаленні тощо. Реалізація зазначених вище шляхів та умов підвищення ефективності процесу формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності обумовлюється вимогами Міжнародної Конвенції по ПДНВ.

Перспективами подальших досліджень є розробка програми формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності та експериментальна перевірка її ефективності.

Список використаних джерел і літератури

1. Гримак Л. П. Резервы человеческой психики: Введение в психологию активности / Л. П. Гримак. — М.: Политиздат, 1989. — 319 с.
2. Зайцева Т. Г. Теорія і практика самоменеджменту психофізичних станів моряка з активізації людського ресурсу та подолання проблеми аварійності на флоті: монографія / Т. Г. Зайцева, В. Ф. Ходаковський; за ред. Т. Г. Зайцевої. — Херсон: ХДМА, 2012. — 170 с.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения: учеб. пособие для студ. вузов / Е. А. Климов. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. — 512 с.

4. Коломинский Я. Л. Пути формирования социально-психологической готовности к труду: итоги комплексного исследования / Я. Л. Коломинский // Формирование социально-психологической готовности к труду. — Минск, 1987. — С. 3–11.
5. Корнеева Л. Н. Профессиональная психология личности / Л. Н. Корнеева // Психологическое обеспечение профессиональной деятельности. — СПб.: Изд-во СПбУ, 1991. — 354 с.
6. Котов В. Е. Психолого-педагогические основы управления процессом обучения в вузе / В. Е. Котов. — К.: Вища школа, 1978. — 96 с.
7. Кучеренко С. М. Оценка психологической готовности студентов к профессиональной деятельности как одно из направлений повышения качества подготовки специалистов / С. М. Кучеренко // Вісник Харківського університету. Серія психологія. — Харків: ХДУ, 1998. — № 403. — С. 107–111.
8. Марищук В. Л. Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса / В. Л. Марищук, В. И. Евдокимов. — СПб.: Изд. дом «Сентябрь», 2001. — 260 с.
9. Манільські поправки 2010 р. до Додатка Міжнародної Конвенції про підготовку та дипломування моряків та несення вахти 1978 р. (ПДНВ 78/95); Манільські поправки до Кодексу з підготовки та дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 25.06.2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://SEARCH.LIGAZAKON.UA/L_DOC2.NSF/LINK1/MU10242.HTML
10. Онуфрієва Л. А. Психолого-дидактичні засоби розвитку професійно значущих характеристик особистісної зрілості майбутніх фахівців соціономічних професій / Л. А. Онуфрієва // Проблеми сучасної психології: [збірник наукових праць КІПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України]. — К., 2012. — Випуск 15. — С.420–429.
11. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд. — [3-те вид., перероб. і доп.]. — К.: Знання, 2007. — 495 с.
12. Чернявський В. В. Компетентнісний підхід як чинник забезпечення вимог до підготовки фахівців морської галузі / В. В. Чернявський // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна. — 2014. — Вип. 20. — С. 230–232.
13. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers as amended, including the 1995 and 2010 Manila Amendments. STCW Convention and STCW Code. 2011 edition. Language(s): ENG, FRE, SPA, RUS, CHI, ARA (IMO-IC938).

REFERENCES

1. Hrymak L. P. (1989). Rezervy chelovecheskoi psykhyky [The reserves of the human psyche]: Vvedeniye v psykholohiyu aktyvnosty [Introduction to the psychology of activity]: Polytyzdat [in Russian].
2. Zaitseva T. H. (2012). Teoriia i praktyka samomenedzhmentu psykhofizychnykh staniv moriaka z aktyvizatsii liudskoho resursu ta podolannia problemy avariinosti na flotii: [theory and practice of self-management of psychological states seafarer to enhance human resources and overcome the problem of accidents in the Navy]: monohrafiia [monograph]. — Kherson: KhDMA [in Ukrainian].
3. Klymov E. A. (1996). Psykholohyia professyonalnoho samoopredeleniya [professional self psychology]: ucheb. posoobye dlia stud. VUZov [Textbook for High Schools] — Rostov-na-Donu: Fenyks [in Russian].
4. Kolomynskiy Ia. L. (1987). Puty formirovaniya sotsyalno-psykholohycheskoi hotovnosti k trudu: ytohy kompleksnoho yssledovaniya [ways of forming social and psychological readiness to work: the results of a comprehensive study] / Ia.L. Kolomynskiy / Formirovaniye sotsyalno-psykholohycheskoi hotovnosti k trudu [Forming of social and psychological readiness to work] — Mynsk, 3–11 [in Russian].
5. Korneeva L. N. (1991). Professyonalnaia psykholohyia lychnosty [Professional personality psychology], L. N. Korneeva / Psykholohycheskoe obespecheniye professyonalnoi deiatelnosti. [Psychological support of professional activity],. — SPb.: Yzd-vo SPbU [in Russian].
6. Kotov V. E. (1978). Psykholoho-pedahohycheskye osnovy upravleniya protsesom obucheniya v vuze [Psychological and pedagogical foundations of rigid control the learning process at the university] — K.: Vyshcha shkola [in Russian].

7. Kucherenko S. M. (1998). Otsenka psykholohycheskoi hotovnosti studentov k profesionalnoi deiatelnosti kak odno iz napravlenyi povysheniya kachestva podhotovky spetsyalystov [assessment of psychological readiness of students to professionally activity as one of the ways of increasing the quality of training], Visnyk Kharkivskoho universytetu. — № 403, Seriaa psykholohiia. — Kharkiv: KhDU. 107–111. [in Russian].
8. Maryshchuk V. L. & V. Y. Evdokymov (2001). Povedenye i samorehuliatyia cheloveka v uslovyakh stressa [human behavior and self-control under stress] — SPb.: Yzd. dom «Sentiabr» [in Russian].
9. Manilski popravky 2010 r. do Dodatka Mizhnarodnoi Konventsii pro pidhotovku ta diplomuvannia moriakiv ta nesennia vakhty 1978 r. (PDNV 78/95)[Manila amendments 2010 to the list of international conventions about the training and certification of seafarers and Watchkeeping 1978]; Manilski popravky do Kodeksu z pidhotovky ta diplomuvannia moriakiv ta nesennia vakhty (PDNV) 25.06.2010 r. [Manila amendments to the Code on Training and Certification and Watchkeeping for Seafarers]. Retrieved from http://SEARCH.LIGAZAKON.UA/L_DOC2.NSF/LINK1/MU10242.HTML [in Russian].
10. Onufrieva L. A. (2012). Psykholoho-dydaktychni zasoby rozvytku profesiino znachushchykh kharakterystyk osobystisnoi zrilosti maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii [deductive methods of psychological development of professionally significant personal maturity characteristics of future specialists sociological professions], L. A. Onufrieva // Problemy suchasnoi psykholohii. Vypusk 15 : [zbirnyk naukovykh prats KPNU imeny Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy]. 420–429.[in Ukrainian].
11. Kurliand Z. N., Khmeliuk R. I., Semenova A. V. et al. (2007). Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. Posibnyk [Higher School of Pedagogy Research accomplice], — 3-te vyd., pererob. i dop.]. — K.: Znannia [in Ukrainian].
12. Cherniavskiy V. V. (2014). Kompetentninyi pidkhid yak chynnyk zabezpechennia vymoh do pidhotovky fakhivtsiv morskoi haluzi [competent approach as a factor in ensuring the conditions for the training of the maritime industry] — Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka. Seriaa : Pedahohichna. — Vyp.20. 230–232. [in Ukrainian].
13. International Convention Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers as amended, including the 1995 and 2010 Manila Amendments. STCW Convention and STCW Code. 2011 edition. Language(s): ENG, FRE, SPA, RUS, CHI, ARA (IMO-IC938).

Сорока Елена Михайловна

старший преподаватель кафедры гуманитарных дисциплин Дунайского института Национального университета «Одесская морская академия»

ПУТИ И УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ МОРСКОГО ТРАНСПОРТА К ЭКСТРЕМАЛЬНЫМ СИТУАЦИЯМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

В статье на основе теоретического анализа определяются основные пути совершенствования процесса подготовки будущих специалистов морского транспорта в условиях морского вуза, внешние и внутренние условия обеспечения эффективного формирования психологической готовности будущих моряков в экстремальных профессионально обусловленных ситуациях.

Ключевые слова: пути и условия формирования в условиях вуза, психологическая готовность специалиста морского транспорта, экстремальные ситуации, профессиональная деятельность.

Soroka Olena Mikhailivna

Senior lecturer in humanities discipline at Danube Institute
of the National University «Odessa Maritime Academy»

WAYS AND FORMATION CONDITIONS OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF FUTURE SPECIALISTS OF MARITIME TRANSPORT TO EXTREME SITUATIONS PROFESSIONAL ACTIVITIES

Abstract

The article analyzes the main ways to improve the training of future specialists of maritime transport and provided effective formation, which is an important component of improving the academic preparation of modern specialists in maritime education. Determined that the urgent task of education Ukraine that training of specialists maritime transport is the development, implementation and improvement of new educational programs of training of seafarers in accordance with the current (updated) requirements of the International STCW Convention. Shaping a high level of psychological readiness specialist maritime transport to extreme situations is challenging training. The concept of psychological readiness for professional activities considered in the context of psychological readiness to work as a kind of synthesis of psychological phenomena and concepts at different levels of development professionals. Psychological readiness of developing on the basis of mastering general and professional knowledge, skills formation and skills, improving existing professionally important personal qualities. Formation of psychological readiness future specialist maritime transport to extreme situations of professional activity in the context of these provisions psychological and educational science can be achieved through improved psychological competency component of educational programs, training of future seafarers in accordance with international STCW Convention.

The results of theoretical studies have shown that high levels of psychological readiness future specialist maritime transport to extreme situations of professional activities provide a set of external and internal psychological and pedagogical conditions that determine the efficiency of its training at universities.

Prospects for further research is to develop a program of formation of psychological readiness of the future experts of maritime transport to extreme situations of professional activity and experimental verification of its effectiveness.

Key words: ways and conditions of formation in the conditions of high school, psychological readiness specialist maritime transport, emergency situations, professional activity.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2016